

עגל שהגיע יום שמיני שלו ביום טוב

איתא בגמ' (ביצה ו.) "אתמר אפרוח שנולד ביום טוב רב אמר אסור ושמואל ואיתימא רבי יוחנן אמר מותר רב אמר אסור מוקצה הוא ושמואל ואיתימא רבי יוחנן אמר מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב וכי מה בין זה לעגל שנולד ביום טוב אמר להו הואיל ומוכן אגב אמו בשחיטה ומה בין זה לעגל שנולד מן הטרפה שתיק רב אמר רבה ואיתימא רב יוסף מאי טעמא שתיק רב לימא להו הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים".

והקשו התוס' לגבי עגל שנולד מן הטרפה מאי טעמא שתיק רב: "הא מוכן הוא דאמרינן בחולין (עה.) דבן פקועה ניתר בארבעה סימנין בשחיטת אמו או בדידה ואם כן יכול להושיט ידו במעי אמו וישחטנו ויהיה מוכן כהאי גוונא". ותירצו התוס', "דהתם מיירי דאירע שכלו לו חדשיו והכא מיירי בלא כלו לו חדשיו עד היום וא"כ לא הוי מוכן היום הואיל ובין השמשות לא הוה חזי". המהרש"א הקשה על שיטת רב דאפרוח שנולד ביו"ט אסור, וז"ל: "תקשי ליה מעגל שנולד קודם י"ט ולא כלו לו חדשיו ויום ח' שלו הוא ביו"ט דהשתא לא הוי מוכן היום דבין השמשות לא הוי חזי. ומיהו למאי דמסיק היתרא בנולד מן הטרפה הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים ניחא דקושטא דמילתא הוא דעגל שנולד קודם י"ט ויום ח' שלו הוא ביו"ט דאסור לרב משום דלא הוי חזי בין השמשות אפילו לכלבים". וכע"ז כתב רע"א. הצל"ח חלק על המהרש"א וכתב: "עיין במהרש"א שחידש לנו דין חדש שעגל שנולד שבעה ימים קודם יו"ט ולא ידעי' שכלו חדשיו ויום ח' שלו הוא ביו"ט אסור לשחטו ביו"ט דלא היה מוכן מאתמול אפי' לכלבים. ואחר מחילת כבודו של מהרש"א נר' שהוא מותר דמה דלא חזי מאתמול הוא רק מטעם ספק נפל ועכשיו שהגיע יום ח' נודע למפרע שמותרת היתה גם אתמול". וכע"ז כתב החת"ס. ונמצא שהגמ' וראשונים ואחרונים דנו בה' מאורעות, ואלו הם:

- א. עגל שנולד ביו"ט מותר הואיל ומוכן אגב אמו.
- ב. עגל שנולד מן הטרפה ביו"ט מותר, וס"ד שטעם ההיתר עלום, ומסקינן שהוא משום שמוכן אגב אמו לכלבים.
- ג. אפרוח שנולד ביו"ט לשמואל מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה, ולרב אסור דמוקצה הוא.

ד. עובר במעיי אמו ספק כלו לו חדשיו קודם צאת הכוכבים ספק לא כלו לו חדשיו, כתבו התוס' דאסור (לולא הטעם של מסקנת הסוגיא דמוכן אגב אמו לכלבים).

ה. עגל שנולד קודם שכלו לו חדשיו, דקי"ל שהוא ספק נפל ספק בן קיימא, ואם יחיה ח' ימים נתגלה למפרע שהיה ב"ק, ואם מת קודם יום ח' נתגלה למפרע שהיה נפל, והגיע יום ח' שלו ביו"ט, לצל"ח מותר ולמהרש"א אסור.

הצל"ח טען דעגל זה צ"ל מותר משום שבשעת בין השמשות העגל היה אליבא דאמת מותר באכילה ומותר בטלטול. ואע"ג דלא נודע לבעליו שהעגל היה מותר, וגם לא היה אפשר להודיע לשום אדם שהעגל היה מותר עד צאת הכוכבים, מ"מ חסרון ידיעה זה לא מגרע מהסטטוס של היתר של העגל. לעומת זאת להמהרש"א צ"ל אסור בטלטול מאחר שבביה"ש אצל הבעלים היה צד שהעגל הוה נפל ואסור באכילה.

ויש שהביאו ראייה לשיטת הצל"ח מהגמ' (כו): "אמר רב כהנא מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר". הרי שגרוגרות וצימוקים שלא נודעו לבעלים אם יבשו ונעשו ראויות לאכילה קודם ביה"ש או לא – מותרות. והה"נ עגל ספק נפל ספק ב"ק, שלא נודע לבעלים אם היה ראוי לאכילה קודם ביה"ש או אם לא היה ראוי לאכילה – יש לנו לומר שמותר. אכן, לענ"ד נראה דלא דמו גרוגרות לעגל, דגבי הגרוגרות היה אפשר להבעלים לדעת קודם ביה"ש שהגרוגרות נעשו ראויות לאכילה קודם ביה"ש, ומשו"ה הגרוגרות מותרות. דגרוגרות אלו לא נכנסו למצב של ספק אמיתי, דכל הספק אצלם אינו אלא חסרון ידיעה, ולא נקרא ספק, ובאמת הגרוגרות היו במצב של ודאי קודם ביה"ש. וכע"ז כתב הלבושי שרד באו"ח סי' ש"י, דגרוגרות מותרות משום דהויין כמוקצה בטעות. משא"כ גבי עגל שא"א לבעלים לדעת קודם ביה"ש אם העגל הוא ראוי לאכילה, משו"ה העגל אסור. עגל זה נכנס ממש למצב של ספק אמיתי, ולא רק לספק מחמת חסרון ידיעה, דהא א"א לברר הספק עד לאחר צאת הכוכבים. וא"כ רק בשעת צה"כ נשתנה העגל ממצב של ספק למצב של ודאי. ואע"ג דספק תערובת אם אפשר לבררו לאחר זמן נקרא ספק חסרון ידיעה, מ"מ בנידו"ד י"ל דלכל הפחות ספק שאי אפשר לברר בשעתו הוי יותר קרוב לספק גמור מספק שאפשר לברר בשעתו.

בקשר לסוגיא דגרוגרות, יש להחת"ס הערה מעורפלת. וז"ל החת"ס: "בשכלו לו חדשיו ביי"ט עצמו פשוט דהכא לא שייך דהוה מוקצה בין השמשות מחמת יום שעבר. דהא הוה כמו ספק אם יבשו הגרוגרת וצימוקים או לא יבשו דאסור מספק דכל זמן שלא יצאו כוכבים של לילה אחרונה לא נגמר הולד במעיי

אמו. אמנם מ"ש מהרש"א מיום שמיני זה הוה ודאי מוקצה מחמת יום שעבר. דהרי אח"כ כשחי שמנה ימי' הוברר למפרע שנולד כשכבר כלו לו חדשיו". החת"ס מניח דגרוגרות שאנו מסופקים אם נתייבשו ונראו לאכילה קודם ביה"ש או אם לא נראו לאכילה – אסורות. (הנחה זו לכאורה מתנגדת להגמ' הנ"ל, ואולי צ"ל להגמ' מיירי בספק שאפשר לברר מבעוד יום וכמשנ"ת, משא"כ החת"ס מיירי בספק שא"א לברר עד לאחר ביה"ש. והקשינו קושיא זו לשני חכמים מובהקים, והם יישובו דברי החת"ס כדברינו אלו.) ועפ"י יצא החת"ס ללחום נגד המהרש"א, וטען שגרוגרות אלו דומות לעגל שכלו לו חדשיו אבל שונות בהחלט מעגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט. ולכאורה סברת הדמיון בין גרוגרות ועגל שכלו לו חדשיו ביו"ט הוא דבתרויהוה יש להסתפק בכל רגע של ביה"ש אם עוד לא נראו או אם שפיר נראו. ולכן אין בירור ספיקן פועל למפרע להתירם, ורק מתירם מכאן ולהבא, ומשו"ה הם אסורים. משא"כ עגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט אין להסתפק בכל רגע אם באותו רגע נראה או לא, רק יש להסתפק אם מעולם היה ראוי לאכילה או אם מעולם לא היה ראוי לאכילה. הרי שבירור ספיקן פועל למפרע. אכן, המהרש"א יכול לטעון דאדרבה, גרוגרות גריעי הואיל ולא ודאי שיופקע איסורן, דאולי לא יתייבשו ולא יראו לאכילה עד מוצ"ש, ומשו"ה אמרינן מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא. משא"כ עגל שכלו לו חדשיו ביו"ט, וכן עגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט, ודאי שיופקע איסורם. וא"כ היה ראוי להתיר תרויהוה: העגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט וכמו"כ העגל שכלו לו חדשיו בצה"כ דיו"ט. א"ו דאין מתירים עגל שכלו לו חדשיו ביו"ט כמ"ש רע"א משום שלא נראה לשחיטה בביה"ש והוה כנויי סוכה ואסור, והה"נ עגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט לא נראה לשחיטה בביה"ש והוה כנויי סוכה ואסור.

המהרש"א הביא ראייה לשיטתו מסוגיין (ו). שהגמ' הקשה לרב, מאי שנא אפרוח שנולד ביו"ט שאסור מעגל שנולד מן הטריפה ביו"ט דמותר, והגמ' לא הקשה מאי שנא אפרוח מעגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט. וע"כ היינו טעמא שהגמ' לא הקשה הכי, משום שכמו שאפרוח אסור כך עגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט אסור. אכן, אי"ז ראייה מספיקה לדחות דעת הצ"ח, דיש ליישב שהגמ' לא הקשה מעגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט לאפרוח משום שהחילוק פשוט, דגבי העגל הספק מתפשט למפרע, ונמצא דאליבא דאמת העגל לא היה מוקצה בביה"ש, ודומה למוקצה בטעות, ומשו"ה מותר. משא"כ האפרוח שנולד ביו"ט, שנשתנה ביו"ט עצמו, ובביה"ש ודאי היה מוקצה, ומשו"ה אסור.

הצ"ח מביא ראייה להמהרש"א מבכור ספק בעל מום שראהו חכם ביו"ט, דאסור בטלטול ביו"ט הואיל והיינו מסופקים בביה"ש אם הבכור נראה לאכילה או לא. הצ"ח שוב דחה ראייה זו ע"פ מ"ש הט"ז באו"ח סי' תצ"ח סק"ט

חזקת איסור לשעבר מגרע סטטוס הספק ועושהו כודאי איסור, ומשו"ה הבכור נאסרה לכולי יומא. משא"כ עגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט, דאין עליו חזקת איסור, הוה כהיתר לבתר דנתגלה דהוה חזי בביה"ש. והצל"ח מביא ראייה לשיטתו מבכור שנולד ומומו עמו, שלא חל עליו מעולם חזקת איסור, וכ"ש בהמה ספק טריפה שהיה מקודם בחזקת היתר, דהויא כהיתר לבתר דנתגלה דהוה חזי בביה"ש כמ"ש בשו"ע שם ס"ט. וה"ה עגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט, שלא הוחזק מעולם בחזקת איסור, הוי כהיתר לבתר דנתגלה דהוה חזי בביה"ש.

הקה"י (סי' ב') מייסד דלא אמרינן מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכוליה יומא כשההקצאה תופקע מאליה במשך השבת או היו"ט. למשל, תבשיל שנתבשל בשבת עיו"ט שאסור ביו"ט בכדי שיעשו, אע"פ שאסור באכילה ובטלטול בביה"ש, מותר באכילה ובטלטול לאחר כדי שיעשו. וכן חמץ בשבת מוצאי יו"ט האחרון של פסח, אע"ג שאסור באכילה ובטלטול עד צה"כ, מ"מ מותר בטלטול אחר צה"כ. וכן בהמה בשבת מוצאי יוה"כ, מכיון שאיסור אכילה דמעשה שבת, דחמץ בפסח, ודיוה"כ ודאי יופקעו מאליהם באמצע היו"ט ובאמצע השבת, לא אמרינן בהו מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכוליה יומא. והוה כמו דבר שגמרו בידי אדם, דאמרינן בגמ' (כז.) דאע"ג דלא חזי בביה"ש מ"מ לבתר דאיחזי מותר בטלטול. ולכאורה עפ"ז יש להסביר מש"כ התוס' (ד.) דלא אמרינן מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכוליה יומא גבי מוקצה מחמת יום שעבר, דאיסור טלטול של מוקצה מחמת יום שעבר ודאי יופקע בשעת צה"כ. (אלא דצ"ב במ"ש רע"א דעגל שלא כלו לו חדשיו הוי מוקצה מחמת יום שעבר הואיל ואסור בשחיטה ביה"ש ואם ישחטנו יהיה אסור באכילה לעולם, מה בכך, הא סוף כל סוף איסור שחיטה יופקע מאליו בצה"כ. ואולי י"ל דעגל שלא כלו לו חדשיו לא חשיב אוכלא, ומשו"ה לא איכפת לן שיופקע איסורו מאליו וכמ"ש לקמן, אלא דלשון רע"א לא משמע הכי כלל, וצ"ע.)

יסוד זה של הקה"י קשה מאד לשיטת המהרש"א. דהא ודאי יופקע איסור עגל נפל ספק ב"ק שהגיע יום ח' שלו ביו"ט בשעת צה"כ. דממ"נ, אם יחיה עד לאחר צה"כ, אז נתגלה דהיה מעולם ב"ק, ויהיה מוכן לאכילת אדם. ואם ימות קודם צה"כ אז יתגלה למפרע שהיה נפל ויהיה מוכן לאכילת כלבים. וכיון שיופקע המוקצה שלו בודאי, לא הל"ל מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא, אלא הל"ל דלאחר שנתגלה שהעגל הוה ב"ק ופקע איסור אכילה שלו, פקע נמי איסור הטלטול ממנו. ונדצ"ל בדעת המהרש"א דאע"ג דודאי יופקע מאליו חסרון הכנה לטלטול, אינו ודאי שיופקע חסרון הכנה לתשימש פרטי כגון אכילת אדם או אכילת כלבים. דאפילו אם יחיה העגל ויראה לאכילת אדם, מ"מ קיים חסרון הכנה לכלבים. ואם ימות העגל קודם צה"כ ויראה לאכילת כלבים, מ"מ

קיים חסרון הכנה לאדם. וכע"ז ראיתי בספר שלמי יוסף היו"ל ע"י כולל פוניבז' (סי' נ"ג, עמ' רכ"א), שהכנה לטלטול בעלמא אינה כלום, ובכדי להתיר חפץ בטלטול צריך להכינו לתשמיש מסוים. ומשו"ה סובר המהרש"א דאע"ג דיופקע איסור טלטול מאליו, מ"מ כיון שלא ודאי שיופקע חסרון הכנה לתשמישים דאכילת אדם או אכילת כלבים, אמרינן מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא.

הקה"י (שם) מייסד ג"כ דבכל איסור טלטול המושרש בחסרון שם אוכלא, אע"ג דיופקע האיסור מאליו, אמרינן לגביה מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא. כמו שמצינו בר"ן (א.) דביצת תרנגולת העומדת לגדל ביצים הויא מוקצה אף אחר לידתו, ואע"ג דודאי יופקע הקצאתו בשעת לידתו, משום שאיסור טלטול שלו נובע מחסרון שם אוכלא. וכמו שמצינו (כז.) דאיסור טלטול הבא מחמת הקצאה בידים, אע"ג דיופקע האיסור מאליו, אמרינן ביה מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא. ועפ"ז כתב הקה"י דבעגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט, שחסר שם אוכלא משעת לידתו עד הגעת יום ח' שלו (כיון שאינו עומד עדיין לאכילה, וכדאמרי' בריש טהרות דנבלת עוף טהור אין לה שם אוכלא לגבי טומאת אוכלים הואיל ואינו עומד לאכילה), אמרי' ביה מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא. וזה מיישב את שיטת המהרש"א כמין חומר, דהא קודם שהגיע יום ח' של העגל, מסתמא לא חשיב אוכלא, ונהפך לקושיא עצומה על דעת הצ"ח. ונראה ליישב ולומר דהצ"ח סובר דעגל זה משעת לידתו ועד הגעת יום ח' שלו שפיר חשיב אוכלא לענין מוקצה, ואע"ג דלענין טומאת אוכלים לא חשיב אוכלא, אין הקבלה בין גדרי אוכלא לגבי טומאה וגדרי אוכלא לגבי מוקצה. וצע"ע בזה. א"נ הצ"ח סובר דאע"ג דנבלת עוף טהור אינו עומד לאכילה, היינו משום שודאי לא יראה עוד לאכילה, משא"כ עגל שהגיע יום ח' שלו ביו"ט, חשיב עומד לאכילה הואיל ועדיין אפשר להיות שיראה לאכילה. ולא דמי עגל זה לביצה שנולדה ביו"ט דאמרינן ביה לכ"ע מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכוליה יומא, דהעגל כבר היה בעולם וכבר היה מוגדר כאוכלא בשעת ביה"ש, רק לא נודע לנו שהיה מוגדר כאוכלא עד לאח"ז, ומשו"ה לא אמרינן בה מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא. משא"כ הביצה, לא היתה בעולם ולא היתה מוגדרת כאוכלא בשעת ביה"ש, אלא היתה בטילה להתרנגלת והיתה מוגדרת כלאו אוכלא בשעת ביה"ש, ומשו"ה אמרינן בה מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא.